

Üleliiduline

POLIITILISTE JA TEADUSALASTE TEADMISTE LEVITAMISE ÜHING

A-17346

85

AJALOOTEADUSTE DOKTOR

A. M. DJAKOV

INDIA JA PAKISTAN

Nr. 16 (85)

EESTI NSV
POLIITILISTE JA TEADUSALASTE TEADMISTE LEVITAMISE ÜHINGU
VÄLJAANNE

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS • TALLINN 1951

11576
85

Sundeksemplar

ÜLELIIDULINE
POLIITILISTE JA TEADUSALASTE TEADMISTE LEVITAMISE ÜHING

AJALOOTEADUSTE DOKTOR
A. M. DJAKOV

INDIA JA PAKISTAN

EESTI NSV
POLIITILISTE JA TEADUSALASTE TEADMISTE LEVITAMISE ÜHINGU
VÄLJAANNE

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS • TALLINN 1951

*Uhingu Kesklektoriumis Moskvas 1950. aastal
peetud avaliku loengu stenogramm*

Originaali tiitel:

Доктор исторических наук А. М. Дьяков.
Индия и Пакистан
Tõlkinud A. Eek

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

17383

Pärast Teist Maailmasõda arenenud rahvusliku vabastusliikumise survele olid inglise kolonisaatorid 1947. aastal sunnitud Indiale andma näiliku iseseisvuse niinimetatud dominioonistatuudi näol. Samal ajal jaotati India kahte ossa: India Liidu (ehk India) ja Pakistani dominiooniks. Nende kahe dominiooni 400-miljoniline rahvastik moodustab rohkem kui $\frac{3}{4}$ kogu Briti impeeriumi ja üle poole kogu maailma kolooniate rahvastikust. Seepärast tõendab Inglise ülevõimu kriis Indias kõige kujukamalt, et kogu koloniaalsüsteemi kriis on pärast sõda teravnenud.

Briti impeeriumi saatus on kõige tihedamalt seotud India olukorraga. Inglise kapitalism arenes peamiselt India röövimise arvel. India on juba pikemat aega tähtsamaks turuks inglise kaupadele, samuti ka toorainete allikaks inglise tööstusele. Teise Maailmasõja eel pressisid inglise kapitalistid Indiast välja tohutuid makse, mis moodustasid 130—140 miljonit naelsterlingit aastas, ületades seega kogu Inglise väliskaubandusest saadud tulud.

Kasutades India materiaalseid ja inimressursse, kindlustas Inglismaa oma ülevõimu India ookeani kallastel, s. o. Kagu-Aasias ja Ida-Aafrikas. Arusaadav, et briti imperialistid püüavad kogu jõuga Indiat enda käes hoida.

India on agrarimaa. Ainult 13% tema rahvastikust elab linnades, 87% aga maal. Vaatamata sellele, et India kuulub kõige rohkem arenenud koloniaal- ja sõltuvate maade hulka, on ta tööstus võrdlemisi väike. Vabrikutes ja tehastes, kaevandustes ja murdudes, raudteel, sadamates ja istandustes oli Teise Maailmasõja lõpul kokku ainult umbes 6 miljonit töölisi.

Tööstussaaduste erikaal moodustas kuni 20% kogutoodangust. Nagu kõigis koloniaalmaades, nii on ka India tööstuse põhiharudeks tekstiili-, toidu- ja maitseainete ning mäetööstus. Must metallurgia on nõrgalt arenenud. Isegi suurima majandusliku tõusu aastail ei ületanud malmitoodang 2 miljonit tonni ja terasetoodang 1,2 miljonit tonni.

Masinaehitus kui iseseisev tööstusharu peaaegu puudub, mispärast india tööstuse arenemine sõltub täielikult masinate sisseveost teistest maadest, peamiselt Inglismaalt.

Kestva koloniaalorjastamise tulemusena on india põllumajandus suuresti langenud. Inglise kodanlus säilitab hooliga india külas feodaalsuhete igandeid, mis etendavad seal veel tänini väga suurt osa. Möödunud sajandil oli India üheks tähtsamaks viljaaidaks Aasias, kuid tänapäeval ei saa ta oma leivaga toita isegi omaenda elanikkonda. Viletus Indias on kohutav. Töölise palk on seal madalam kui reas teistes koloniaal- ja sõltuvates maades. India talupojad kannatavad nälga; maata poolproletaarlasti, kellest suuremal osal puudub kindel teenistus, loendatakse kümneid miljonit (mõnede andmete järgi 70 miljonit).

Pärast Teist Maailmasõda levines Indias nagu kõigis teisteski Lõuna- ja Ida-Aasia maades võimas rahvuslik vabastusliikumine, mis kujunes ohtlikuks Inglise imperialismi võimule Indias. Kuid Inglise imperialism sõlmis kokkuleppe india suurkodanlusega ja päästis sellega oma peamised positsioonid Indias, tehes osalisi järeleandmisi ekspuaterivatele klassidele. Kokkuleppe tuum oli järgmine:

- 1) inglise imperialistid loobusid otsesest võimutsemisest Indias, andes võimu india suurkapitalistide ja mõisnike esindajaist moodustatud valitsustele;
- 2) esialgu jaotati India kaheks dominiooniks, et sellega nõrgendada liikumist rahvahulkades ja võimaldada Inglise valitsusele tegelikult hoida mõlemad dominioonid oma alluvuses, tekitades nende vahel kokkupõrkeid.

India jaotamine

India Liidu (India) territoorium on üle kolme miljoni ruutkilomeetri. Ta elanike arv (1948. aasta andmeil) on üle 300 miljoni inimese. India Liitu kuuluvad Keskprovintsid, Ühendprovintsid, Orissa ja Bihar. Bengaalia, Assami ja Pandžabi provintsid on jaotatud India ja Pakistani vahel. India Liidule anti Pandžabi idaosa, millest on moodustatud Ida-Pandžabi provints, Bengaalia lääneosa ja Assam, välja arvatud Silheti piirkond. India Liitu kuuluvad ka väikesed provintsid Delhi, Kurg ja Andamaani saared. Peaaegu kõik vürstiriigid, välja arvatud Bahavalpur, Las-Bela ja Kelat,

samuti ka need väikesed vürstiriigid, mida ühendab loodepiirivööndi agentuur, läksid India Liidu koosseisu.

Pakistanis on 72 miljonit elanikku, ta territoorium moodustab 940 000 ruutkilomeetrit. Ta on jaotatud kahte ossa: Lääne- ja Ida-Pakistan. Lääne-Pakistani koosseisu kuuluvad järgmised provintsid: Lääne-Pandžab, Sindh, Beludžistan, Loodepiiriprovinnts, Bahavalpuri, Kelati, Las-Bela ja Tšitralli vürstiriigid ning afgaani suguharude territooriumid: Vaziristan, Tira, Momandimaa, Svat, Badžuar jt. Lääne-Pakistani pindala on umbes 800 000 ruutkilomeetrit ja elanike arv 30 miljonit inimest.

Ida-Pakistan asub Lääne-Pakistanist 1500 kilomeetrit eemal. Ta koosneb Bengaalia idaosast ja Assami Silheti piirkonnast ning moodustab administratiivselt ühe provintsi. Ta territoorium on 140 000 ruutkilomeetrit ja elanike arv 42 miljonit inimest.

India Liidu territooriumil asuvad peaaegu kõik India suuremad tööstuskeskused, tähtsamad linnad ja sadamad: Kalkuta, Bombay, Madras; tekstiilitööstuse keskused Ahmadabad, Kanpur, Nagpur, Sholapur, Bangalore; musta metallurgia keskus Džamshedpur, Bihari ja Lääne-Bengaalia kivisöe- ning metallurgiarajoonid, Keskprovintside mangaanikaevandused ja Orissa rauakaevandused, Assami naftatööstus — lühidalt 90% kogu India tootmis- ja töötlemistööstusest. India Liidu pealinnaks jäi kogu India endine pealinn Delhi. India suurtöötlemistööstuses, kaevandustes, raudteel ja istandustes on praegu 5—6 miljonit töolist.

Pakistan on tüüpiline põllumajanduslik asumaa. Nendest India 58 linnast, kus elanike arv on üle saja tuhande, asub Pakistanis ainult üheksa linna. Tähtsamad neist on Lahore, sadamalinn Karatši, mis on ühtlasi Pakistani pealinn, Ida-Pakistani keskus Dakka. Maa tööstuslik mahajäämus avaldub kujukalt tööliklassi koosseisu vaadeldes. Isegi tööministri Mandali liialdatud andmete järgi on Pakistanis kõigest 650 000 töolist ja teenistujat. Nendest töötab raudteel 150 000, teeistandustes ja teevabrikutes 150 000, sadamais 150 000, kaubanduse alal 125 000 ja tekstiilitööstuses kõigest 75 000 töolist.

Pärast sõda halvenes tööstuse olukord järsult. Tööstuste sisseseadete vananemise tõttu on toodangu väljalase langenud.

Mõlema dominiooni majandus on praegu inglise-ameerika monopolidest sõltuvuse tagajärjel raskes olukorras, mida

teravdab lähenev kriis. Reas tööstusharudes on toodangu väljalase väiksem kui sõja-aastail.

Näiteks toodeti sõjaajal Indias malmi 2 miljonit tonni ning terast 1,2 miljonit tonni. 1949. aastal langes metallitoodangu kogus sõjaajaga võrreldes tunduvalt. Kasvab tööpuudus. Isegi ametlikel andmeil on India dominioonis käesoleval ajal üle 2 miljoni töötu.

India jaotamine viidi läbi usuliste tunnuste järgi. Ei arvestatud ei elanikkonna rahvuslikku koosseisu ega rajooni majanduslikke sidemeid, isegi mitte territooriumide naabrust. Selle tagajärjel jäid India ja Pakistan teineteisega majanduslikult niivõrd lahutamatult seotuks, nende territooriumid aga niivõrd kokkukasvanuks, et on võimalik kokkupõrkeid provotseerida mõlema dominiooni vahel. Samal ajal on normaalsed majanduslikud sidemed kunstlikult katkestatud. Nii asub kogu džuuditööstus, mis on koondunud Kalkutasse, India Liidu territooriumil; samal ajal toodetakse aga suurem osa džuudist Ida-Bengaalias, s. o. Pakistanis. Peaaegu kogu pikakiuline puuvill kasvatatakse Pakistanis, kuid Pakistani tekstiilitööstus on jõuetu: seal on kõigest 9—10 keskmise suurusega kaitist.

Oma majanduse iseloomult on nii India kui ka Pakistan tüüpilised asumaad. Inglise kapital säilitas seal oma positsioonid peaaegu täielikult: temale kuulub vähemalt 50% india tööstusfondidest, ta võimutseb džuudi-, tee- ja söetööstuses ning valitseb suurpanku. Inglise kapital, samuti ka Ameerika Ühendriikide kapital kasutavad agaralt india tööstuse langust ja Pakistani tööstuslikku mahajäämust selleks, et neid maid majanduslikult veelgi rohkem orjastada.

Sõjaajal ostis Inglismaa Indiast suurel hulgal kaupu sõjalisteks vajadusteks ja kattis vastavad kulud rahamärkide suurendatud emissiooniga Indias. Selle tulemuseks oli inflatsioon, mis kutsus esile töörahvahulkade elujärje järsu halvenemise. Seejärel kustutas Inglismaa sõjaaegsete ostude alusel India vana võla ja hakkas siis oma võlgnevust arvestama naelsterlingites. Inglismaa võlg Indiale ulatus üle ühe miljardi naelsterlingi.

Kuid see ei tõenda sugugi, et India majanduslik sõltuvus Inglismaast oleks nõrgenenud. Igasuguste mahhinatsioonide teel kärpis Inglise valitsus kõigepealt tunduvalt oma võlga Indiale ja viivitab igati selle tasumisega. Lisaks sellele kasutab ta agaralt oma võlga selleks, et avaldada In-

diale majanduslikku survet ja turustada seal sunniviisiliselt oma kaupu Inglismaale kasulikel tingimustel.

India suurkodanlus rikastus sõjaajal. Eriti tugevnesid suurte aktsiaseltside positsioonid. Näiteks valdab Tata kontsern metallurgiatehaseid, elektriijaamu, õhupostiliine, keemiatehaseid, tal on oma pangad; Birli kompanii ühendab tekstiilikäitisi, tsemenditehaseid jne. Need endiste kompradooride ja liigkasuvõtjate poolt loodud suurkompaniid olid alati tihedalt seotud inglise kapitaliga ja india feodaalidega. Juba Teise Maailmasõja ajal tekkis Indias palju inglise-India segakompaniisid ja kujunesid välja inglise firmad india sildi all. Lõpptulemusena tugevnes suuresti india suurkodanluse side inglise kapitaliga.

Alates Teisest Maailmasõjast võttis suure ulatuse ameerika kapitali ekspansioon Indias ja Pakistanis. Ameerika Ühendriikide suurenenud sissetung Indiasse kutsus inglase hulgas esile tõsise rahutuse ning on tähtsaks teguriks inglise ja Ameerika Ühendriikide vahelistes vastuoludes. Ameerika kapital kontrollib nüüd faktiliselt paljusid India navigatsiooni- ja kindlustuskompaniisid. 1949. aastal andis Rahvusvaheline Rekonstrueerimise ja Arendamise Pank, kus on ülekaalus Ameerika Ühendriikide kapital, India valitsusele kahel korral laenu, kogusummas 44 miljonit dollarit. See pank andis Indiale laenu ka 1950. aastal. India väliskaubanduses kasvas Ameerika Ühendriikide osatähtsus sõjaeelsega võrreldes mitmekordselt. Ameerika Ühendriikide import Indiasse suurenes viis korda ja India kujunes tähtsaks turuks ameerika kaupadele.

Nii Inglismaa kui ka Ameerika Ühendriigid kasutavad oma majanduslikku positsiooni poliitilise surve avaldamiseks Indiale. Näiteks tõsteti India põhiseaduse arutamisel 1948. aasta detsembris üles suurtööstuse natsionaliseerimise küsimus. Sel ajal esines Ameerika Ühendriikide suursaadik Indias Henderson ajakirjanduse konverentsil Delhis ja teatas, et Ühendriikide abi on otseselt seotud India tulevase põhiseaduse iseloomuga ja India valitsuse majanduspoliitikaga. Rahvusvahelise rekonstrueerimise panga esindajad, kes uurisid India olukorda, hoiatasid samuti India valitsust, et pank annab laenu ainult juhul, kui ameerika kapitalimahutused on natsionaliseerimise eesi kindlustatud. Pakistani valitsus teatas 1948. aasta märtsis, et Pakistan säilitab impeeriumi eelisõigused inglise kaupade sisseveo alal.

Inglise ja Ameerika Ühendriikide kapitali tungimine India ja Pakistani majandusse ei soodusta sugugi nende maade industrialiseerimist. Ameerika esindajad on korduvalt teatanud, et «India tööstuslik areng ei tohi kahjustada tema põllumajanduse arenemist». Nad annavad laenusid tingimusel, et neid kasutatakse peamiselt toorainete ja poolfabrikaatide tootmiseks ning transpordi arendamiseks. Selllega püüavad nad säilitada Indiat ja Pakistani Ameerika Ühendriikide ripatsina toorainete tootmise ja põllumajanduslikul alal ning Ameerika tööstuskaupade turuna. Sellest kõneles 1948. aastal avameelselt Ameerika Ühendriikide endine suursaadik Indias Grady.

Sõjaõhutajate agressiivsed plaanid

Pärast India jaotamist viidi inglise väed mõlemast dominiionist välja. Kuid see ei tähendanud veel sugugi Inglismaa loobumist sõjalisest kontrollist India üle. Mõlema dominiiooni armee staapides etendavad otsustavat osa inglise ohvitserid. Pakistani armee ülemjuhatajaks on inglise kindral. Inglise kindralid juhatavad nii India Liidu kui ka Pakistani mere- ja õhujõude. India Liit ja Pakistan on Inglismaaga seotud sõjalis-poliitiliste lepingute kaudu.

Pakistanis ja India Liidus võimulolev suurkodanlus ja mõisnikud on loobunud võitlusest India täieliku iseseisvuse eest. Veel rohkem, nad püüavad kõigiti tugevdada India sidemeid Inglismaaga ja Ameerika Ühendriikidega, esinedes seega Inglise-Ameerika imperialismi sotsiaalse tugi-sambana.

Mõlema dominiiooni poliitiline ja sõjalis-strateegiline sõltuvus Inglismaast ja Ameerika Ühendriikidest väljendus neis kokkulepetes, mis sõlmiti nende maade ja Inglismaa vahel impeeriumi konverentsil 1948. aasta oktoobris ja 1949. aasta aprillis. Siis otsustati, et Pakistani peaminister Liakat Ali-khaan ja India Liidu peaminister Nehru võtavad tarvitusele abinõud selleks, et mõlemad dominiioonid jääksid Briti impeeriumi koosseisu. Et Nehrul oleks kergem saada selleks India Asutava Kogu nõusolekut, siis otsustati Briti impeerium nimetada «Rahvaste Ühenduseks». Kõik «Ühenduse» maad jagunevad kahte kategooriasse: dominiioonid, kes tunnustavad oma riigipeaks Inglise kuninga, ja vabariigid, kellel vormiliselt on erilised suhted Ühenda-

tud Kuningriigiga. Viimaste hulka kuulub India Liit. Rahvahulkade petmiseks kuulutati India 26. jaanuaril 1950 iseisvaks vabariigiks. Kuid see akt ei tühistanud endisi lepinguid.

India ja Pakistan teatasid samuti, et nad toetavad reaktioonilist Lääneblokki ja Atlandi pakti. Pakistan ja India Liit kohustusid abistama Inglismaad massilise liikumise mahasurumisel Kagu-Aasias ja nad võtavad osa rahva ülestõusude lämmatamisest Malaias ning Birmas. Välispoliitikas on mõlemad dominioonid kaasa tõmmatud uue maailmasõja õhutajate Inglise-Ameerika bloki orbiiti.

See määratu tähelepanu, mida osutavad Indiale inglise-ameerika sõjaõhutajad, on täiesti arusaadav. India ja Hiina on Aasia suurimad maad, elanike arvult aga suurimad riigid maailmas. Hiina rahva ajalooline võit ja Hiina Rahvavabariigi moodustamine avaldasid tohutut mõju rahvusliku vabastusliikumise arenemisele Kagu-Aasia maades. Korea, Indo-Hiina, Birma, Malaia, Indoneesia ja Filipiinide rahvad peavad võitlust oma sõltumatuse eest ja see võitlus nõrgestab imperialistide positsioone Kagu-Aasias.

Kodanlikud marionetlikud valitsused on liiga nõrgad selleks, et rahvaliidumise toime tulla omal jõul. Sellepärast leiavadki inglise-ameerika imperialistid ühise keele India Liidu ja Pakistani kodanlaste ja mõisnike valitsusega.

Õhutades sõda NSV Liidu ja rahvademokraatia maade vastu, püüavad Ameerika Ühendriikide ja Inglismaa imperialistid muuta Indiat ja Pakistani selle sõja platsdarmiks. Nad tahavad kujundada Indiast Lõuna-Aasia ja Vaikse ookeani basseini agressiivsete blokkide keskust, Pakistanist aga Lähis- ja Kesk-Ida nõukogudevastaste blokkide keskust. See poliitika väljendub selgesti mõlema maa eelarve struktuuris. Nii moodustasid 1950. aastal India sõjalised kulutused 50% kogu eelarvest, Pakistanis aga 65%.

Välispoliitiliste sihtide ühtsus ei kõrvalda aga teravaid vastuolusid Inglismaa ja Ameerika Ühendriikide vahel Indias. Inglismaa püüab säilitada oma monopoolseid positsioone, mida ta omas enne sõda. Kuid isegi puhtvormiline dominiooniõiguste andmine India Liidule ja Pakistanile võimaldab Ameerika Ühendriikidel tungida Indiasse palju vabamalt kui varem. Inglismaa sõltuvus Ameerika Ühendriikidest ei luba talle ameeriklaste vastu avalikult välja astuda. Seepärast toimub võitlus Inglismaa ja Ameerika Ühendriikide vahel Indias ja Pakistanis tihti kohaliku ko-

danluse ja mõisnike mitmesuguste rühmituste kaudu. Nagu selgub india ajakirjanduse teadetest, toetub Inglise valitsus India Liidus neile tööstusringkondadele ja rahvuskongressi juhtkonna sellele osale, keda esindab valitsuses peaministri asetäitja Patel. Osa India tööstusringkondi, eriti Birli monopolistlik kompanii, orienteerub üha rohkem Ameerika Ühendriikide suunas. Inglismaa rahandusliku krahhi tõttu oli India valitsus sunnitud laenusaaamiseks pöörduma Ameerika Ühendriikide pankade poole, mis aga tugevdab Washingtoni positsioone Indias mitte ainult majanduslikul, vaid ka poliitilisel alal. Ameerika Ühendriikide osa India väliskaubanduses peaaegu võrdub Inglismaa osaga. Ameerika Ühendriigid seadsid sisse diplomaatilised suhted Nepali vürstiriigiga, kellel varem polnud sidemeid ühegi maaga peale Inglismaa.

Ameerika Ühendriikide sissetung Pakistani on samuti suurenenud. 1949. aasta mais sõlmis Pakistani valitsus lepingu McArthuri administratsiooniga Jaapanile toorainete andmise ja Jaapanist vabrikute sisseseadete ostmise kohta.

Inglismaa majanduslikud positsioonid Indias ja Pakistanis on seni veel märksa tugevamad Ameerika Ühendriikide positsioonidest, kuid nende dominioonide sõltuvus Ameerika Ühendriikidest kasvab pidevalt ja India on juba muutunud Ameerika Ühendriikide võlgnikuks.

*

Oma mõju kindlustamiseks India ja Pakistani valitsusele provotseerivad inglise ja ameerika imperialistid pidevalt konflikte mõlema maa vahel. Varsti pärast India jaotamist tekkis konflikt küsimuses: missuguse dominiooni koosseisu peab kuuluma Kašmiri vürstiriik?

Kašmir on suur vürstiriik Himaalajas. Ta elanike arv on viis miljonit ja territooriumi suurus 210 000 ruutkilomeetrit. Kašmiri valitseb Džammu maharadža, usult hinduist, olgugi et elanikkonna enamus on muhameedlased. Elanike rahvuslik koosseis on üsna kirju, kuid ülekaalus on siiski kašmirlased, kes asustavad vürstiriigi kõige viljarikkamat ja tööstuslikult arenenud osa.

Kogu aja on Kašmiris toimunud talupoegade võitlus maharadža režiimi vastu. 1930-ndail aastail puhkesid reas rajoonides talupoegade ülestõusud, mis inglise vägede abil maha suruti. Vaatamata sellele, et enamus kašmirlastest on muhameedlased, ei toetanud Muhameedlaste Liiga seda lii-

kumist, teatades, et ta toetab vürsti. Sel ajal lähenes Kašmiri organisatsioon, keda nimetatakse «rahvuskonverentsiks», India rahvuskongressile. Kuni 1946. aastani juhtisid rahvuskonverentsi kodanlikud elemendid, kes olid seotud rahvuskongressi «pahema» tiivaga. 1946. aastal algas Kašmiris uuesti talurahvaliikumine, milles tööliselid hakkasid etendama aktiivset osa. Rahvahulkade survele esitas rahvuskonverents sel ajal demokraatliku programmi, nõudes maharadža kõrvaldamist, maareformi teostamist ja enesemääramisõiguse andmist kõigile Kašmiri rahvastele.

Vaatamata karmidele repressioonidele kasvas elanikkonna rahuolemus pidevalt ja revolutsiooniliste elementide mõju suurenes. Kui tõusis küsimus India jaotamisest ja vürstiriikide saatusest, teatas Kašmiri maharadža oma soovist jääda «sõltumatuks». Kuid Pakistani valitsus nõudis Kašmiri ühendamist Pakistaniga, viidates sellele, et enamuse Kašmiri elanikest on muhameedlased. Olles kokkunenud sellest Pakistani nõudmisest, teatas maharadža oma soovist ühineda India Liiduga. Pakistani valitsevad ringkonnad, tegutsedes imperialistide näpunäidete kohaselt, provotseerisid siis afgaani suguharude relvastatud salkade, samuti ka Pakistani vägede sõjalise sissetungi Kašmiri; vürstiriigi lääneosas moodustasid Muhameedlaste Liiga pooldajad ninimetatud «vaba» Kašmiri valitsuse. Sissetunginud väesalku juhtisid ameerika ja inglise ohvitserid. Vastuseks sellele viis India Liidu valitsus oma väed Kašmiri. Ehmunud maharadža kujundas Kašmiris (peale oma valitsuse, kes oli tegelikult valitsemisest eemale jäänud) «erakorralise administratsiooni» eesotsas rahvuskonverentsi liidri šaik Abdullaga, kes selleks vanglast vabastati. «Erakorraline administratsioon» organiseeris väesalku, kes kaitseksid vürstiriigi pealinna Srinagari.

Sõjategevus Kašmiri lääne- ja lõunaosas jätkus. India valitsus pöördus Ühinenud Rahvaste organisatsiooni poole kaebusega Pakistani valitsuse tegevuse kohta. Hoolimata Nõukogude esindaja ettepanekust moodustada Kašmiri konflikti uurimiseks komisjon, kes oleks vastutav Julgeolekunõukogu ees, saadeti sinna komisjon, kes oli moodustatud «heade teenete» komisjoni põhimõttel. Kuid Kašmiris kestis sõda India Liidu ja Pakistani vahel. Alles 1949. aasta algul tehti vaherahu ja võeti päevakorda küsimus rahvahäätuse ettevalmistamise kohta Kašmiris Ühinenud Rahvaste organisatsiooni komisjoni juhtimisel.

Inglismaa esindajad osutasid Pakistani valitsusele aktiivset abi võitluses Kašmiri pärast, taotledes India kõigi loode-rajoonide ühendamist Pakistaniga. Just see strateegiline eesmärk oligi Kašmiri sissetungimise üheks peapõhjuseks. Iseloomulik on see, et sissetunginud väesalgad läksid läbi Pakistani loodepiiriprovinci territooriumi, kus oli kuberneriks inglane Cunningham. Rahvahääletuse ettevalmistamise sildi all saadeti Kašmiri inglise ja ameerika sõjalisi vaotlejaid.

Kašmiri küsimus on tänapäevani lahendamata. Rahvahääletuse läbiviimist lükatakse järjekindlalt edasi sellepärast, et ameeriklased nõuavad kogu võimu üleandmist rahvahääletuse ajaks Ühinenud Rahvaste organisatsiooni volinikule Kašmiris, ameerika admiral Niemitzile. Arvestades Kašmiri suurt strateegilist tähtsust on täiesti selge, et Ameerika Ühendriikide ja Inglismaa imperialistlikud ringkonnad püüavad kõigiti ära kasutada nende poolt provotseeritud konflikti oma mõju kindlustamiseks selles India osas.

Kõik see tõendab omakorda, et kokkupõrgete provotseerimisega India Liidu ja Pakistani vahel suurendavad inglise ja ameerika imperialistid oma mõju mõlemale valitsusele.

India valitsuse ja Pakistani valitsuse sisepoliitika

Pärast Teist Maailmasõda võttis imperialismi- ja feodalismivastane liikumine Indias palju laiema ulatuse kui varem.

Indias toimus klassijõudude uus ümberpaigutus. Kuni 1947. aastani leidis laiades rahvahulkades veel illusioone kõigi indialaste huvide ühtsusest võitluses Inglise imperialismi vastu. Rahvuskongressi juhtkonnal ja Muhameedlaste Liigal oli suur mõju. Pärast Teist Maailmasõda liitus imperialismivastane liikumine talurahva võitlusega feodaalse maavalduse vastu; selle liikumise juhtivaks jõuks sai tööliklass. Samal ajal läks india suurkodanlus, nagu võiski oodata, avalikult üle imperialismi leeri. India suurkapitalistid ja mõisnikud ei soovi sugugi maa täielikku sõltumatust, vaid vastupidi — nad seovad Indiat ja Pakistani üha tihedamini inglise-ameerika sõjaõhutajate vankri külge. Indias kiusatakse taga kõiki demokraatlikke organisat-

sioone: kommunistlikku parteid, ametiühinguid, üliõpilasorganisatsioone, talurahvaühinguid jne. Kommunistlik partei on kuulutatud lindpriiks Lääne-Bengaalias, Madrasi provintsis, Haidarabadi, Travancore ja Kotšini vürstiriigis. Enamus demokraatlikest ajalehtedest on suletud. Maa mitmesugustes osades tulistatakse streikivaid töölisi, talurahva miitinguid ja üliõpilaste meelevaldusi.

Sisepoliitika rahvavastane kurss, samuti oma maa allutamine Inglise ja Ameerika imperialismile näitab reaktsiooni positsioonide nõrkust Indias, tema hirmu massilise liikumise arenemise ees. 1947. aasta kokkulepe ei lahendanud ainustki neist ülesandeist, mis India rahvusliku vabastusliikumise ees seisavad. Senini on nii India kui ka Pakistan tegelikult jäänud Inglise kolooniateks; peale selle alistas neid üha enam Ameerika Ühendriikide imperialism.

India Liidus ja Pakistanis on endiselt säilinud feodaalsed vürstiriigid. Kuigi mõned neist kuuluvad provintside koosseisu ja teised on ühinenud liitudeks, ei tähenda see sugugi, et vürstide majanduslik ja poliitiline positsioon oleks nõrgenenud. Vastupidi, suured vürstiriikide liidud moodustavad märksa tugevama jõu kui väikesed killustatud vürstiriigid. Niisuguste liitude loomine ainult kindlustas feodaalvürstide positsiooni. Suured vürstiriigid — näiteks Travancore-Kotšin, Mysore, Haidarabad — on endiselt autonoomsed üksused. Isegi neis vürstiriikides, mis kuuluvad provintside koosseisu, säilitasid vürstid oma maa; peale selle maksab India Liidu valitsus neile suuri pensione.

Agraarsuhted Indias ei muutunud: maa kuulub mõisnikele, kes rendivad seda kulakuile ja liigkasuvõtjaile. Need omakorda annavad maa rendile väiksemaile rentnikele ja lõpuks antakse maa kõige orjastavamatel tingimustel neile, kes seda harivad, s. o. talupoegadele. Sõjaajal, kui Indias oli nälg, koondus maa mõisnike kätte. Paljud talupojad, kes olid põlisrentnikud, muutusid õigusteta pooleterameesteks või sulasteks. Maata pooleteramehi ja põllutöölisi, kes on enamikus India rajoonides tegelikult pärisorjad, oli 1931. aastal 30 miljonit; tänapäeval on see arv rohkem kui kahekordistunud.

Samuti suurendab küla poolproletaarlaste ja proletaarlaste rasket olukorda kastisüsteem, mis on Indias tänini säilinud. Suur osa kehvtalupoegi ja sulaseid kuulub alamatesse, niinimetatud põlatud kastidesse. Kuni käesoleva

ajani on säilinud komme, mille kohaselt sunnitakse neid mõisnikele palgata töötama teoorjuse korras, mida nimetatakse begar ehk veth. 1949. aastal Indias ja Pakistanis vastuvõetud seadused, mis nägid ette põlatud kastide õiguste kitsenduste kaotamise, ei suuda hävitada seda keskaja igandit, mis on kasulik mõisnikele ja kapitalistidele. Rahvuskongress lubas 1945. aastal läbi viia mõisamaade võõrandamise väljaostu teel ja nende üleandmise talupoegadele, kuid isegi see kärbitud reform jäi teostamata.

Samuti on täitmata ka kongressi otsus, milles lubati konfiskeerida väliskapitalile kuuluvad ettevõtted ja natsionaliseerida tööstuse põhiharud. Vastupidi, India Liidu ja Pakistani valitsevate ringkondade kaasabil allutatakse india majandus üha rohkem mitte ainult Inglismaa, vaid ka Ameerika Ühendriikide kapitalile. Tööstuse natsionaliseerimisest ei kõnelda praegu enam tõsiselt, ja monopolistlikud suurkompaniid tunnevad endid Indias täieõiguslike peremeestena.

Rahvuslik vabastusvõitlus Indias enne Teist Maailmasõda

India jaotamine ja Inglise imperialismi kokkulepe india suurkapitalistide ja mõisnikega oli tingitud liikumise ulatusest rahvahulkades. India rahvad võitlesid Inglise ülevõimu vastu kogu India vallutamisperioodi kestel. Erilise jõuga aga puhkes see võitlus pärast seda, kui Inglismaa oli alistanud kogu maa oma võimule. 1857. aastal haaras kogu Indiat ülestõus, mis suruti maha üksnes julma terrori ja liikumisest osavõtnud india feodaalide reetmise tõttu. Kuid võitlus ei katkenud ka pärast seda.

Oma võimude säilitamiseks inglise kodanlus, toetudes india feodaalmõisnike kihtidele, õhutas vastuolusid rahvastiku üksikute rühmade vahel, kasutades selleks elanikkonna rahvuslikku ja eriti usulist ebaühtsust. India feodaalvürstidelt toetuse saamiseks säilitasid ja asutasid inglise valitsevad ringkonnad Indias ligi 600 feodaalset ja poolfeodaalset vürstiriiki, muutes need oma vasallideks. Nad toetasid vürste, kui viimaseid ähvardas oht nende hirmuvalitsuse vastu ülestõusnud elanikkonna poolt. Inglise võimud tegid riigirentnikud mõisnikeks; talupojad, kes olid varem riigimaapidajad, viidi aga õigusteta rentnike seisukorda ning anti mõisnike omavoli alla. Rahvusliku vabastusliikumise

jõudude purustamiseks ässitasid inglise imperialistid teineteise vastu muhameedlasi ja hindusid, kellest esimesed moodustavad ligi $\frac{1}{4}$ kogu rahvasiikust, teised aga määratu enamuse.

Inglismaa koondas kogu oma jõu selleks, et säilitada Indiat põllumajandusliku ja tooraine ripatsina. Inglise kaupade võistlus hävitas ülemaailmse kuulsusega india käsitööstuse. Miljonid käsitöölised täiendasid veel XVIII sajandi lõpul ja XIX sajandi algul maata pooleterameeste ja sulaste määratud armeed. Oma kaupade sisseveoks ja toorainete väljaveoks, samuti ka ülevõimu kindlustamiseks hakkasid inglise kapitalistid XIX sajandi algul Indiasse ehitama raudteid, söekaevandusi ja džuudivabrikuid ning rajama teeistandusi. Samal ajal pidurdasid inglased kõigiti tööstuse arengut Indias ja eriti nende tööstusharude arengut, millised oleksid kujunenud võistlejaiks inglise tööstusele. Sellest hoolimata hakkas india kohalik tööstus XIX sajandi teisel poolel aeglaselt arenema. Gudžarati ja Bombay linna rajoonis, kus juba ammu kasvatati puuvilla, hakkasid kaupmehed ja liigkasuvõtjad ehitama puuvillavabrikuid. Sellest ajast peale kujunesid Bombay ja temaga piirnev rajoon rahvusliku suurkapitali tugialaks.

India rahvastiku laialdased kihid astusid Inglismaa poolt teostatava rahvuse ja rassi ebavõrdsuse poliitika vastu välja. Indiat valitsesid inglise ametnikud. Indialasi lasti ainult teisejärgulistele ametikohtadele. Isegi India varakad klassid ei saanud maa valitsemisest osa võtta. Inglise pidurdasid kohaliku tööstuse arengut. Seetõttu asus india kodanlus opositsiooni Inglise ülevõimuga Indias. Kuid klassihuvid ja vastuolude teravus tööliklassi ja kapitalistide, talupoegade ja mõisnike vahel sundisid India varakaid klasse rahvahulkade liikumist rohkem kartma kui Inglise ülevõimu. Sellepärast, kui 1885. aastal loodi india kodanluse ja liberaalsete mõisnike esimene üleindialine poliitiline organisatsioon — Üleindialine Rahvuskongress, oli see oma asutamisest peale mitte revolutsiooniline, vaid reformistlik; ta ei püüdnud kukutada Inglise ülevõimu, vaid taotles Inglismaalt ainult järeleandmisi India varakate klasside kasuks. Tõsi küll, mõned väikekodanluse ja intelligentsi esindajad, kelle eesotsas oli tuntud tegelane Tilak, püüdsid XIX sajandi lõpul ja XX sajandi algul kasutada rahvahulkade liikumist ja tööliste ning talupoegade inglisevastast meeleolu Inglise ülevõimu kukutamiseks. Nad

tahtsid rahvuskongressi siduda rahvahulkade liikumisega. 1908. aastal aga aeti nad välja rahvuskongressist, kus pääsesid võidule liberaalid ja kokkuleplased.

Juba XIX sajandi lõpul ja XX sajandi algul hakkas india töölisklass poliitilisel areenil esinema. Kuid illusioonid kõigi indialaste huvide ühtsusest võitluses Inglismaa vastu olid tugevad ka tööliste hulgas. Enne Oktoobrirevolutsiooni ei esinenud india töölisklass iseseisva poliitilise jõuna, vaid toetas rahvuskongressi, eriti neid väheseid revolutsionääre, kes kuulusid kongressi koosseisu. Oma kauaaegse olemasolu vältel Üleindialine Rahvuskongress tugevnes, mis soodustas india kodanlusel pidada oma mõju all ja petta linna väikekodanluse, talurahva ja isegi töölisklassi laialdasi hulki.

Esimese Maailmasõja aastail arenes india tööstus kiiremini kui varem. Sõjaolukord sundis inglasi mõnevõrra nõrgendama India tööstusliku arengu pidurdamise poliitikat. Seoses sellega tugevnesid rahvusliku kodanluse positsioonid. Kuid samal ajal kasvas arvuliselt india töölisklass. Sõda halvendas järsult tööliste ja talupoegade selletagi rasket olukorda. Lõpptulemusena kasvasid ühelt poolt opositsioonilised meeoleolud Inglismaa vastu india tugevnenud kodanluse hulgas ja teiselt poolt hakkasid kasvama rahvahulkade aktiivsed väljaastumised Inglise ülevõimu vastu.

Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon andis võimsa tõuke rahvusliku vabastusliikumise arenemisele Indias. Aastail 1919—1922 võttis massiline liikumine revolutsioonilise tõusu iseloomu ja ähvardas jällegi Inglise ülevõimu Indias.

Rahvahulkade võitluse peamiseks liikumäpaneavaks jõuks olid töölisklass ja talurahvas. Üksnes 1920. aasta kuue esimese kuu jooksul toimus Indias 600 streiki, millest võttis osa 1,5 miljonit töölise. 1926. aastal toimus maal 396 streiki 600 000 töölise osavõtul. Niisugust võimsat töölise võitluse hoogu ei olnud Indias senini nähtud. 1920. aastal loodi Üleindialine Ametiühingute Kongress, mis ühendas paljusid töölisorganisatsioone üle kogu maa.

Tööliste streigivõitlus avaldas määratud mõju talurahvaliidumise elavnemisele. Talurahvaliidumine arenes reas India provintsid ja võttis mõnel pool (Pandžabis, Madrasi provintsis) relvastatud väljaastumise kuju.

Ka sel ajal püüdis india kodanlus rahvahulkade liikumist oma huvides ära kasutada. Kongressis kerkis esile uus lii-

der — Mohandas Karamchand Gandhi. Ta arvas, et kodanlus ei suuda inglise valitsevatelt ringkondadelt järeleandmisi välja kaubelda, kui ta ei toetu imperialismivastasele liikumisele rahvahulkades. Gandhi püüdis hoida seda liikumist raamides, mis ei ähvardanud varakate klasside huve. Kasutades india tööraha, eriti talurahva poliitilisel mahajäänud osa ja toetudes usulistele eelarvamustele, kutsus Gandhi neid võitlema oma huvide eest rahulike, vägivaldeta, «õiglaste» abinõudega. Ta organiseeris rahulikke meelevaldusi linnades ja külates, toetas inglise kaupade boikoteerimist, jutlustas demagoogiliselt india käsitööstuse taassündi ja propageeris ühtlasi tööliste ja talupoegade hulgas klassirahu mõisnike ja kapitalistidega.

Sellest peale kujunes gandhism india kodanlaste ja mõisnike natsionalismi tunnustatud ideoloogiaks ning oli mõisnikele ja kodanlusele relvaks, mille abil kindlustati rahvahulkade alistumist ekspluateerijaile. Gandhism tugevdas rahvuskongressi mõju ja võimaldas kongressi muuta massiorganisatsiooniks, mille juhtimine jäi aga täielikult suurkodanluse ja liberaalsete mõisnike esindajate kätte. Selle tulemusena tugevnesid natsionaalreformismi positsioonid Indias rohkem kui ühelgi teisel asumaal.

Aastail 1919—1922 oli India oma rahvusliku vabastusliikumise arenemistasemelt ees kõigist koloniaal- ja sõltuvatest maadest. Iseloomustades asumaade ja poolasumaade töörahvahulkade ärkamist poliitilisele elule, ütles Lenin Kommunistliku Internatsionaali III kongressil: «Briti-India sammub nende maade eesotsas, ja seal kasvab revolutsiooniline liikumine seda kiiremini, mida suurema tähtsuse omandab seal ühelt poolt tööstus- ja raudtee proletariaat ja mida metsikumaks muutub seal teiselt poolt inglaste terror, kes üha sagedamini kasutavad niihästi massilisi tapmisi (Amritsar) kui ka avalikke peksmisi jne.»¹

Ka seltsimees Stalin näitas oma töös «Leninismi alustest» 1924. aastal, et India kuulus nende maade hulka, kus imperialismi ahel oli nõrgem.

«Pole võimatu,» kirjutas seltsimees Stalin, «et ahel võib katkeda näiteks Indias. Mispärast? Sellepärast, et seal on olemas noor võitlusvõimeline revolutsiooniline proletariaat, kel on selline liitlane nagu rahvuslik vabadusliikumine, — kahtlemata suur ja kahtlemata tõsine liitlane. Sellepärast,

¹ V. I. Lenin. Valitud teosed, II köide, lk. 599. Tallinn, 1946.

et revolutsiooni ees seisab seal niisugune kõigile tuntud vastane nagu võõramaine imperialism, kel puudub moraalne krediit ja kes on ära teeninud India rõhutud ja ekspluateeritavate hulkade üldise vihkamise.»¹

Ja kui Inglise imperialism on suutnud Indiat oma käes hoida, siis on see eelkõige seletatav sellega, et liikumise eesotsas seisis seal kohalik kodanlus, kes kartis oma rahvast rohkem kui välismaa kapitaliste ja kes reetis vabastusliikumise otsekohe, kui see hakkas aktiivset kuju võtma. See leidis täielikku kinnitust ka revolutsioonilise tõusu ajal aastail 1930—1932, kus imperialismivastase võitlusega ühinesid veelgi laialdasemad rahvahulgad kui aastail 1919—1922. Selle tõusu juures oli tähtsamaks uueks jooneks see, et mitmes provintsis tegutsesid kommunistlikud rühmad ja et reas suurtes tööstuskeskustes eksisteerisid massilised revolutsioonilised ametiühingud, aga ka see, et töölisklass esines iseseisva poliitilise jõuna, pidades võitlust kodanluse vastu ja rahvusliku vabastusliikumise juhtimise eest. Et massiline imperialismivastane liikumine hakkas töölisklassi võitlusest mõjutatuna üha enam revolutsioonilist iseloomu võtma (üleštõusud Sholapuris ja Pešavaris, talupoegade üleštõusud Bengaalias, Ühendprovintssides ja Birmas, samuti ka Kašmiris ja Alwaris), siis ruttas rahvuskongressi kodanlastest ja mõisnikest koosnev juhtkond ka selgi korral liikumist reetma ja Inglise imperialismi ees kapitu leeruma.

Enne Teise Maailmasõja algust tugevnes Indias imperialismivastane liikumine uuesti ja võttis suure ulatuse. Selles liikumises suurenes töölisklassi osatähtsus veelgi. Seda soodustas eelkõige asjaolu, et 1933. aastal oli Indias loodud Üleindialine Kommunistlik Partei, kes suurendas lühikese ajaga oma mõju mitte ainult tähtsamate tööstuskeskuste laiades töölishulkades, vaid hakkas kindlustama oma positsioone ka talurahva hulgas, kes oli Gandhi tugeva mõju all. Reas India provintssides tekkisid revolutsioonilised talurahvaliidud. Massiline imperialismivastane liikumine haaras kogu maa, kaasa arvatud vürstiriigid. Rahvuskongressi juhtkond, kelle eesotsas seisis sel ajal niinimetatud «pahempoolsed» (Nehru, Bos), püüdis kasutada massilist liikumist india kodanluse huvides ja võttis seepärast tarvitusele imperialismivastase demagoogia.

¹ J. V. Stalin. Teosed, 6. köide, lk. 97. Tallinn, 1948.

Teostades ühtse rinde taktikat, suurendas India Kommunistlik Partei oma mõju tööliste, talurahva ja demokraatliku intelligentsi hulgas. Töölisklassi osa rahvuslikus vabastusliikumises kasvas tunduvalt.

Massilise liikumise tõus Teise Maailmasõja ajal ja pärast sõda

India kuulutati sõdivaks pooleks 1939. aasta septembris. Kuid rahvahulgad ei pooldanud sõda kuni hitlerliku Saksamaa kallaletungini NSV Liidule.

Indias suurenes tunduvalt imperialismivastane liikumine, milles erilist aktiivsust avaldas töölisklass. India Kommunistlik Partei juhtis rahvahulkade väljaastumisi, kutsudes neid üles võitlema India täieliku iseseisvuse eest, selleks, et sõltumatu India võiks osa võtta fašismivastasest võitlusest mitte Inglise imperialismi, vaid demokraatia huvides.

Püüdes ära kasutada Inglismaa raskusi sõjas, teatas rahvuskongress — vaatamata sellele, et sõda töötas kodanlusele suuri kasumeid — et ta ei toeta Inglismaad sõjas, kui viimane otsekohe ei moodusta Indias valitsuse, kes on vastutav seadusandliku kogu ees. Inglise valitsus ei teinud siiski järeleandmisi ja võitles imperialismivastase liikumise vastu repressioonide abil, samuti ka oma traditsioonilise poliitika «jaga ja valitse» meetoditega.

Sel ajal hakkasid mõned muhameedlaste tegelased uuesti nõudma India jaotamist kaheks riigiks — muhameedlaste Pakistaniks ja hindude Hindustaniks. Muhameedlaste riigi moodustamine Indias tõsteti esmakordselt üles juba 1931. aastal, kuid seekord ei toetanud seda ei suurim muhameedlaste-mõisnike organisatsioon — Muhameedlaste Liiga ega Inglise valitsus. Nüüd, kus massiline liikumine oli võtnud eriti laialdase ulatuse ja organiseeritud iseloomu, tegid Muhameedlaste Liiga juhid inglise imperialistide korraldusel selle nõudmise oma programmi peapunktiks. Inglise valitsus, hoidudes oma arvamist avalikult avaldamast, ergutas kõigiti Muhameedlaste Liiga separatistlikke tendentse.

Pärast hitlerliku Saksamaa kallaletungi NSV Liidule muutsid india kommunistid oma suhtumist sõtta. Nad kutsusid rahvahulki üles toetama fašismivastaseid sõjalisi jõupingutusi ja nõudsid visalt, et Inglise valitsus täidaks kõik

oma kohustused Nõukogude Liidu suhtes. Ühtlasi jätkasid kommunistid võitlust India sõltumatuse eest ja toetasid vastutava rahvusliku valitsuse loomise nõudmist.

India kodanlus eesotsas rahvuskongressiga jätkas endiselt Inglise imperialismilt almuste väljakauplemise taktikat, pidades kujunenud sõjaolukorda endale eriti kasulikuks. Ta oli nõus sõlmima inglastega kokkuleppe, kuid nõudis samal ajal ka viivitamatult konkreetseid järeleandmisi, nimelt rahvusliku valitsuse loomist. Inglise valitsus aga ei läinud sellele teele, piirdudes ainult lubadusega anda Indiale pärast sõda dominiooni statuut.

Kui jaapani väed vallutasid 1942. aastal Birma, saatis Inglise valitsus oma esindajana Indiasse Stafford Crippsi, kellele tehti ülesandeks pidada läbirääkimisi rahvuskongressi ja teiste India poliitiliste parteide juhtidega. Need läbirääkimised ei andnud tagajärgi sellepärast, et Inglise valitsus ei soovinud muuta oma seisukohta. Kongress katsus suurendada oma survet inglise valitsevatele ringkondadele, ähvardades viia rahvahulga võitlusse. Siis areteeris valitsus 1942. aasta augustis kongressi juhid, nende hulgas ka Gandhi. Areteerimine kutsus välja protestiliikumise, mis kohati kujunes relvastatud kokkupõrgeteks politseiga ja sõjaväega. Seda kasutas ära Saksa-Jaapani agentuur imperialistliku Jaapani ülesannete kergendamiseks. Kommunistid ei toetanud kongressistide liikumist, arvates, et see mõjub kahjulikult võitlusele fašistlike agressorite vastu.

Nõukogude rahva maailma-ajaloolised võidud innustasid uue jõuga rahvahulki võitlusse imperialismi vastu.

Sõja lõpuks tugevnes inglisevastane meeleolu Indias. Pärast Saksamaa ja Jaapani kapituleerumist haaras imperialismivastane liikumine Indias laialdasi rahvahulki. 1945. aasta novembris käsutati Kalkutas juba barrikaade võitlustes ühelt poolt tööliste ja üliõpilaste ning teiselt poolt Inglise politsei ja sõjavägede vahel. Hulgalsed inglisevastased väljaastumised toimusid ka teistes linnades. Nälg, mis oli Indias puhkenud sõja ajal, halvendas järsult talupoegade olukorda ja tugevdas talurahvaliidumist. 1946. aasta veebruaris toimus India sõjalaevastiku meremeeste ülestõus, mis lämmatati rahvuskongressi ja Muhameedlaste Liiga reetmispoliitika tõttu.

Rahvahulkade liikumise jõulisus kohutas mitte ainult inglise imperialiste, vaid ka India varakaid klasse ja lõi uue stiimuli kokkuleppe saavutamiseks nende vahel vastas-

tikuste järeleandmistele pinnal. Inglise imperialistid oskasid säilitada oma ülevõimu sellel maal, muutes ainult ülevõimu kuju. Tööliste ja talupoegade kasvav liikumine, mis hakkas kohati muutuma ülestõusuks, soodustas läbirääkimiste kiirendamist. 1947. aasta veebruaris teatas Inglise valitsus, et ta on valmis «lahkuma» Indiast, kui ta on võimu indiale üle andnud.

1947. aasta juunis viis Inglise valitsus rahvuskongressi juhtkonna ja Muhameedlaste Liiga toetusel ellu oma kava India jaotamise kohta kaheks dominiooniks — India Liiduks ja Pakistaniks. Jaotuse tulemusena toimusid Pandžabi provintsis inglise agentuuri poolt provotseeritud pogrommitaolised kokkupõrked hindude ja muhameedlaste vahel. Verises tapatalgus hukkus kümneid tuhandeid inimesi, üle kaheksa miljoni inimese põgenes Indiast Pakistani ja Pakistanist Indiasse.

*

Nii India Liit kui ka Pakistan on paljurahvuselised maad. Vana administratiivne jaotus, mis säilis mõlemas dominioonis, killustab enamiku rahvaste rahvuslikke territooriume.

1920. aastal võttis rahvuskongress vastu otsuse administratiivjaotuse ümberkorraldamise kohta niinimetatud «keeleprovintside» alusel, s. o. vastavalt India rahvaste paiknemisele. Kuid võimulolev India valitsus keeldus nende provintside moodustamisest. India rahvaste kõige algelisemad nõudmised jäid rahuldamata. Veel enam, India Liidu valitsus ja rahvuskongress teatasid avalikult, et nad peavad niisuguste provintside loomise mitteõigeaegseks. Kõik see on selle tulemus, et india suurkodanlus püüdis alal hoida oma valitsevat seisukohta india turul, samuti ka säilitada feodaalvürstiriike kui oma tugialust. «Keeleprovintside» moodustamine enamikus India rajoonides oleks tugevdanud demokraatlike elementide positsiooni. India uus põhiseadus säilitas tegelikult India administratiiv-poliitilise jaotuse, mille olid sisse seadnud inglise imperialistid. Provintside ümbernimetamine osariikideks ei muutnud asja olemust. Seetõttu tugevnes pärast India jaotamist liikumine rahvuslike provintside moodustamiseks India Liidus ja Pakistanis. Erilise teravuse omandas see liikumine India lõunaosas.

India põhiseadus kuulutas India Liidu riigikeelteks ing-

lise ja hindi keele, kahjustades sellega India rahvaste enamuse rahvuslikke huve.

Kongressi endise rahvusliku programmi täitmist, s. o. «keeleprovintside» loomist — mis aga ei tohi üldreeglina riivata vürstide ja mõisnike huve — pooldab ka kasvav kodanlus kõige vähem arenenud rahvusrajoonides. See kodanlus ei olnud rahul kujunenud monopolistlike rühmade ülevõimuga india turul. Ta on seega liitlaseks (olgugi ajuti-seks ja ebakindlaks) India rahvaste võitluses feodaalkillustatuse igandite likvideerimise, rahvusliku enesemääramise ja poliitilise korra demokratiseerimise eest.

Viimastel aastatel võib märgata kongressiorganisatsioonide nõrgenemist reas India rajoonides. Näiteks on hakanud Andhra provintsis kiiresti kasvama Andhra Mahasabha rahvuslik organisatsioon, kelle liikmete arv olemasolevail andmeil ulatub 700 000 inimeseni. See organisatsioon koosneb peamiselt talupoegadest.

India provintsis Maharaštras loodi rahvuslik organisatsioon «Maharaštra konverents». Vormiliselt ei ole see organisatsioon kongressi vastane, kuid tegelikult esitab ta nõudmisi, mis on suunatud India valitsuse rahvuspoliitika vastu. Ta nõuab eriprovinci — «Ühendatud Maharaštra» — loomist, mille koosseisu kuuluks rida rajoone Bombay provintsi, Keskprovintsidest ja Haidarabadist.

Keralas lahkus suur osa kongressiste oma organisatsioonist ja moodustas niinimetatud Kerala sotsialistliku partei, kes ei ole seotud India sotsialistliku parteiga. Kerala sotsialistlik partei nõuab Travancore vürstiriigi malajaali territooriumi, kogu Kotšini vürstiriigi ning Malabari ringkonna ühendamist ja demokraatliku provinci «Ühendatud Kerala» moodustamist.

India Kommunistlik Partei võitleb rahvusküsimuse järjekindlalt demokraatliku lahendamise eest Indias ja kõigi India rahvaste enesemääramisõiguse eest kuni eraldumiseni ja iseseisvate riikide moodustamiseni. Kommunistlik partei toetab rahvusprovintside loomise nõudmist ja India muutmist demokraatlike rahvusriikide liiduks.

Aktiivset võitlust rahvusliku enesemääramise eest peetakse Pakistanis. Afgaanlastega asustatud rajoonides seatakse väga teravalt üles nõudmine iseseisva riigi — Pataistani loomise kohta, kuhu kuuluksid Indias elavad afgaanlased, keda nimetatakse pataanlasteks. Veelgi suuremat tähtsust omab Bengaalia probleem. Ida-Bengaalia on lahu-

tatud Pakistani peamisest osast, s. o. lääneosast poolteise tuhande kilomeetrilise vahemaaga. Mõlema Pakistani osa vahel pole ei majanduslikke, kultuurilisi ega ajaloolisi sidemeid. Pakistani valitsuse katse tugevdada seda sidet panislamismi propaganda ja urdu keele riigikeeleks võtmise abil kutsus esile ainult suhete teravnemise Pakistani valitsuse ja Ida-Bengaalia vahel.

Bengaali rahvas kannatas eriti oma territooriumi jaotamise tõttu kahe dominiiooni vahel. Seepärast suureneb Bengaalias rahvahulkade liikumine üha enam. Pinge nõrgendamiseks provotseerisid India ja Pakistani reaktioonilised valitsused oma inglastest peremeeste ässitamisel 1950. aasta algul pogromme hindude ja muhameedlaste vahel Lääne- ja Ida-Bengaalias.

*

Sõjajärgseil aastail on klassivõitlus Indias ja Pakistanis järsult teravnenud. See on tingitud India jaotamisest, mille tagajärjel töörahvahulkade olukord halvenes.

Aastail 1946—1947 hoogustus streigiliikumine suuresti. Streikidest võtsid osa mitte ainult suurte tööstuskeskuste Bombay ja Kalkuta töölised, kes endiselt sammuvad india tööliklassi eelväes, vaid ka vähemtähtsate tööstuskeskuste töölised, posti-, telegraafi- ja riigiasutuste teenistujad. 1946. aastal streikisid Bihari provintsis isegi politseinikud. 1947. aastal streikis kokku ligi 2 miljonit töolist, mille tagajärjel kaotati üle 16 miljoni tööpäeva.

Streigiliikumist juhib Üleindialine Ametiühingute Kongress. 1948. aastal ühendas ta oma ridades 800 000 inimest. Juhtivat osa selles organisatsioonis etendavad kommunistid. Vaatamata sellele, et India valitsus kiusab taga Üleindialise Ametiühingute Kongressi kuuluvaid ametiühinguorganisatsioone, on kongressil suur mõju tööliste hulgas. Kongress suunab tööliste võitlust proletariaadi elatustasemele pealetungiva kapitali vastu.

India tööliklass on kujunenud vabastusliikumise juhtivaks jõuks Indias. Kommunistlik partei kui tööliklassi eelvägi juhib töörahva võitlust India täieliku ja tõelise iseseisvuse eest, feodaal-pärisorjuslike suhete kõigi igandite kaotamise, India majandusliku orjastamise ning sajandeid kestnud mahajäämuse likvideerimise eest. Praegu toimub võitlus mitte ainult inglise imperialistide ja nende feodaalsete ning poolfeodaalsete liitlaste vastu, vaid ka india suur-

kodanluse vastu, kes ajab rahva reetmise ning Inglise-Ameerika imperialismi abistamise poliitikat, olles tihedasti seotud feodaalide ja mõisnikega.

Kommunistlikud rühmad tekkisid Indias juba 20-ndate aastatel, revolutsiooni tõusu ajal aastail 1919—1922. Kuid natsionaalreformismi kõige reaktsioonilisema kuju, s. o. gandhismi mõju laiadele töörahvahulkadele raskendas kommunistide ideede propageerimist Indias. Töörahvas ja isegi tööliselid uskusid siis kõigi indialaste huvide ühtsusse nende võitluses Inglise ülevõimu vastu ja Gandhi klassirahu propaganda leidis soodsa pinna.

Aastail 1926—1927 loodi kommunistide algatusel reas India provintides töölis-talupoegade parteid, mis ühinesid üleindialises ulatuses. Vaatamata sellele, et neist peale kommunistide võtsid osa ka väikekodanlikud reformistlikud elemendid, aitasid need parteid kaasa kommunistide mõju suurendamisele töörahva hulgas. Eriti tugevnes kommunistide mõju Bombay tekstiilitöölise seas, kus moodustati tekstiilitöölise revolutsiooniline ametiühing «Girni Kamgar» («Vabrikutöölised»), mis etendas suurt osa India tööliikumise arenemises. 1929. aastal areteeriti rida ametiühingute väljapaistvaid tegelasi, süüdistades neid valitsusevastases vandenõus. Kohus toimus Miruti linnas. Vangistatute enamiku mehine käitumine, kes paljastasid Inglise imperialismi poliitikat, ja india kommunistide eesmärkide julge selgitamine soodustasid kommunistliku partei mõju suurenemist tööliklassis ja kommunistide ideede propageerimist Indias. Miruti vangid mõisteti sunnitööle mitmesuguseks tähtajaks, kuid massiliste protestide surve all nii Indias kui ka välismaal oli Inglise valitsus sunnitud neid enne tähtaega vabastama. India kommunistid võtsid aktiivselt osa imperialismivastases liikumisest aastail 1930—1932 ja seadsid üles oma loosungid. Kuid nende mõju rahvuslikule vabastusliikumisele oli siis veel nõrk ja nad ei suutnud juhtivatelt kohtadelt kõrvale tõrjuda kodanlikke reetureid Gandhi leerist.

1933. aastal valisid kõigi India provintside kommunistlike rühmade esindajad Ajutise Keskkomitee, asutades seega ühtse Üleindialise Kommunistliku Partei. 1934. aastal kuulutati India Kommunistlik Partei lindpriiks. Rahvusliku vabastusliikumise sõjaeelse tõusu ajal suurenes kommunistliku partei mõju. Kommunistidel õnnestus likvideerida lõhe ametiühingulises liikumises ja luua ühtne ametiühingu-

line keskus. Kommunistide mõju suurenes ka talurahva ja intelligentsi hulgas, eriti aga üliõpilaskonnas. Kommunistid teostasid ühisrinde poliitikat ja töötasid aktiivselt rahvuskongressi organisatsioonides.

Teise Maailmasõja aastail kommunistlik partei, katkestamata võitlust India sõltumatuse eest, seadis üles loosungi mobiliseerida kõik jõud fašistlike agressorite purustamiseks. 1942. aastal India Kommunistlik Partei legaliseeriti. Sel ajal ei olnud temas üle 4000—5000 liikme. 1943. aastal kutsuti kokku India Kommunistliku Partei I kongress. Delegaadid esindasid siis 16 000 liiget. Kommunistid juhtisid mitte ainult töölisliikumist, vaid ka talurahvaliikumist reas provintside (eriti India lõunaosas ja Ida-Bengaalias). Vaatamata tagakiusamisele rahvuskongressi kodanlike liidrite ja india parempoolsete sotsialistide poolt, kasvas kommunistliku partei mõju sõjaajal tunduvalt.

India Kommunistliku Partei töös leidis sel ajal ka tõsiseid vigu. Ühisrinde taktika teostamisel ei paljastanud kommunistid küllaldaselt kongressi kodanlastest ja mõisnikest koosnevat juhtkonda ja tema ideoloogiat — gandhismi — ega osanud kodanlust rahvusliku liikumise juhtimisest kõrvale tõrjuda. Nad ülehindasid kongressi «pahema» üiiva ja selle liidrite, nagu Nehru ja Bosi «progressiivsust».

Aastail 1945—1946 esinesid kommunistid provintside seadusandlike kogude valimistel oma programmiga, milles nõudsid Indiale täielikku iseseisvust, kõigile tema rahvastele enesemääramisõiguse andmist kuni eraldumiseni, mõisamaade tasuta konfiskeerimist, väliskapitalile kuuluvate ettevõtete konfiskeerimist, tööstuse põhiharude natsionaliseerimist, töölis kontrolli sisseseadmist ettevõteteis, kaheksatunnise tööpäeva ja palgamiinimumi kehtestamist jne.

Esmakordselt India ajaloos valiti provintside seadusandlikesse kogudesse kommunistliku partei poolt ülesseatud kaheksa saadikut. Et Indias ainult üsna väike osa töörahvast omas hääleõigust, siis tuleb järeldada, et nende kaheksa saadiku valimine kujutab endast india kommunistide edusammu.

Kommunistid sammusid aastail 1945—1947 rahvahulkade liikumise eesotsas. Nad organiseerisid toetust meremeeste ülestõusule 1946. aastal. Kommunistlik partei mobiliseeris töölisi võitlusse provokaatorite vastu, kes õhutasid kokkupõrkeid muhameedlaste ja hindude vahel. Tänu sellele ei

puudutanud verine vennatapatalgu peaaegu sugugi india töölisklassi.

Seoses streigiliikumise kasvuga 1946. aastal hakkas valitsus ametiühinguid ja kommuniste jälitama. Kuid kommunistliku partei mõju kasvas veelgi. 1948. aastal tuli kokku India Kommunistliku Partei II kongress. Delegaadid esindasid siis peaaegu 90 000 parteiliiget. Kongress mõistis hukka parempoolsed oportunistlikud vead, mida Keskkomitee eelmine koosseis oli teinud, ja valis uue Keskkomitee. Kongress selgitas, et uutes tingimustes on võitlus India vabastamise eest võitluseks rahvademokraatia võidu eest Indias. India Kommunistlik Partei esitas II kongressil järgmise miinimumprogrammi:

1. Sidemete katkestamine Briti impeeriumiga ja India ning Pakistani kuulutamine iseseisvaks vabariigiks. Suhete katkestamine inglise-ameerika sõjaõhutajate blokiga ja sõbralike suhete sisseseadmine rahu- ja demokraatialaeriga, eelkõige Nõukogude Liiduga.
2. Kõigi feodaalvürstiriikide täielik likvideerimine. Mõisnike maavalduse likvideerimine, kusjuures vürstidele ja mõisnikele mingisugust tasu ei maksta.
3. Tööstuse põhiharude natsionaliseerimine (samuti tasuta). Tööliste olukorra põhjalik parandamine.
4. India muutmine rahvuslike ühenduste vabaks liiduks, kusjuures igal rahval on enesemääramisõigus kuni eraldumiseni ja iseseisva riigi moodustamiseni.

See programm, mis kujutab enesest rahvademokraatia eest peetava võitluse programmi, koondab üha rohkem india töörahvast kommunistliku partei ümber. Teine kongress püstitas ülesande luua töölisklassi ja tema kommunistliku partei juhtimisel rahvarinne, kes esindab töölisklassi, kogu talurahva, intelligentsi demokraatlike kihtide ja linna väikekodanluse liitu, samuti ka rahvusliku kodanluse seda osa, kes on valmis võitlema tõelise iseseisvuse eest, feodaaligan-
dite likvideerimise eest.

Kongress otsustas, et Pakistani kommunistid peavad looma eraldi partei. Vastavalt sellele loodi 1948. aastal Pakistani Kommunistlik Partei. Ta peasekretäriks valiti Syad Zahir.

*

Talurahvas on india töölisklassi peamiseks liitlaseks võitluses rahvademokraatia eest.

Indias toimuva klassivõituse iseloomulikuks jooneks kaasaegsel etapil on talurahvaliikumise kasvamine. Talurahvaliikumine haaras suure osa Indiast, ehkki sel ei ole alati ühesugune iseloom. Kohati nõuavad talupojad mõisnike maavalduse täielikku likvideerimist, teistes rajoonides peavad nad võitlust maksude ja maarendi vähendamise eest.

Kõige teravamalt arenesid sündmused Madrasi provintsi põhjapoolsetes ringkondades ja eriti temaga piirneva Haidarabadi vürstiriigi idaosas, niinimetatud Telinganas. Juba 1943. aastal algas siin ülestõus, mille põhjuseks oli ebanimilik katse võtta nälgivatelt talupoegadelt nende viimased toiduraasud. Liikumine Telinganas hakkas järk-järgult paisuma, haarates üha suurema rajooni. Algul kandis see liikumine stiihilist iseloomu, kuid juba 1946. aastal kujunes ta rohkem organiseerituks: asulais, kus toimus ülestõus, moodustati talurahvakomiteesid ja partisanisalku, kes kaitsesid neid külasid vürstiriigi valitseja vägede ja tema kaardiväe, razakaride vastu. Liikumise eesotsas olid India Kommunistliku Partei kohalik organisatsioon ja eelnimetatud Andhra Mahasabha rahvuslik organisatsioon. Vaatamata Haidarabadi vürstiriigi valitsuse kõigile jõupingutustele ja reaktioonäride metsikule terrorile kasvas ülestõus üha rohkem ja haaras 1948. aastal suure osa Telinganast. Rahvavõim seati sisse 3000 külas, kus elas 5 milj. inimest.

Esmakordselt India ajaloos loodi seega Telinganas rajoon, mis oli vabastatud mõisnike ja kapitalistide võimult. Esmakordselt moodustati siin rahvavõimu esimesed algelised. Ülestõusust haaratud rajoonis konfiskeeriti mõisamaad. Mõisnikele jäeti suhteliselt väikesed maa-alad. Maa anti kehvtalupoegadele ja põllutöölisele. Maade jagamist teostasid külade rahvakomiteed, mis koosnesid viiest liikmest. Komitee liikmete koosseisu kuulusid peamiselt kehvikud ja sulased, kuid komiteedesse valiti ka kesktalupoegade ja isegi jõuka talurahva esindajaid. Mõisnikud põgenesid ja võtsid karistussalkade tegevusest aktiivselt osa.

Ehkki ülestõusust haaratud rajoon oli üle kahe aasta kestel vürstiriigi valitseja (nizami) vägede poolt ümber piiratud, kasvas liikumine siiski. Haidarabadi vürstiriigi relvastatud jõud ja mitmesugused kontrevolutsioonilised organisatsioonid ei suutnud ülestõusu maha suruda. Telingana rajoonide, samuti ka andhra rahvaga asustatud rajoonide talupojad Madrasi provintsis toetasid ülestõusnuid. Korraldati raha, toiduainete ja riietusesemete kogumist. Kõik Andhra pro-

vintsi demokraatlikud organisatsioonid viisid kommunistide juhtimisel läbi miitinguid ja demonstratsioone, kus nõuti, et India valitsus lõpetaks Telingana blokaadi ja rahuldaks elanikkonna õiglasel nõudmised radikaalse maareformi teostamisega.

India valitsevad ringkonnad ei kavatsenud nizamit järeleandmisele sundida. Vastupidi, ülestõusnute organiseeritus ja püsivus, samuti ka poolehoid, mida nad leidsid kogu maal, kutsus india mõisnike ja kapitalistide hulgas esile ärevuse. Kui India väed okupeerisid 1948. aasta septembris Haidarabadi vürstiriigi, siis polnud selle peapõhjuseks elanikkonna vabastamine nizami ikkest, vaid kartus, et ülestõus Telinganas laieneb ja haarab ka India Liiduga piirnevaid rajooni.

Pärast Haidarabadi okupeerimist india vägede poolt korraldas vürstiriigi sõjakuberner kindral Tšaudhri karistusekspeditsiooni Telingana ülestõusnute vastu. Haidarabadi vürstiriigi kommunistlik organisatsioon ja Andhra Mahasabha kuulutati lindpriiks. Algasid kõigi demokraatlike elementide areteerimised ja tagakiusamised. 1949. aastal poodi 8 kommunisti, 4000 inimest heideti vanglasse. 1950. aastal tugevdati julmi repressioone Telingana rahvavõitlejate vastu. Mõisnike väesalgad ja nizami politsei abistavad india vägesid võitluses ülestõusnud talupoegade vastu.

Tänu demagoogilistele lubadustele vürstiriigis mitmesuguste reformide, sealhulgas ka maareformi läbiviimise kohta, õnnestus india vägedel 1948. aasta lõpul vallutada osa külasid, kus oli toimunud ülestõus. Kohe pärast nende okupeerimist otsustas Haidarabadi sõjaväejuhatas tagastada mõisnikele talupoegade vahel jaotatud maa. Kuid Telingana talupojad ei tahtnud uuesti orjusse asuda. Veel rohkem, mõnede rajoonide talupojad, saanud teada Haidarabadi vallutamisest india vägede poolt, jagasid kiiresti mõisamaad välja seal, kus polnud seda veel jõutud teha. Ehkki kommunistlik partei ja Andhra Mahasabha olid keelatud, suurenes nende mõju pidevalt. Kõikjal saabus demokraatlike organisatsioonide nõudmisi tühistada kommunistliku partei ja Andhra Mahasabha ärakeelamine.

Ülestõus, mis oli haaranud suure osa Telinganast, ulatus 1949. aasta algul Madrasi provintsi naaberringkondadesse. Reaktsionäärid pidid Madrasi provintsi, Keskprovintside ja isegi Ühendprovintside sõjaväestatud politseisalku välja kutsuma. Hoolimata India valitsuse kõigist jõupingutustest

arenes ülestõus edasi. 1950. aasta algul oli juba 2000 külas võim rahvakomiteede käes. Partisaniüksused pidasid visa võitlust karistussalkadega. Partisaniliikumine kasvas Telingana rajoonis ja Madrasi provintsiiga piirnevateks ringkondades.

Telingana ülestõusu eriline teravus ja organiseeritus seletub sellega, et viimase kahe aastakümne jooksul kaotas selle rajooni talurahvas väga lühikese aja jooksul oma maa, mille koondasid mõisnikud enda kätte. See protsess tugevnes sõjaajal, kui Lõuna-Indias valitses nälg. Telingana elanikkonna määratu enamus, kes varem kasutas maad põlisrendi õiguse alusel, muutus nüüd õigusteta pooleterameesteks ja põllutöölisteks. Mõisnike feodaalse rõhumisega kaasnes talurahva ekspluateerimine kaupmeeste ja liigkasuvõtjate poolt. Kõike seda suurendas veelgi andhra rahva rahvuslik rõhumine. Seega on Telinganas toimuv võitlus maa saamise eest orgaaniliselt seotud võitlusega rahvusliku rõhumise vastu.

Ülestõus Telinganas sundis India valitsevaid ringkondi läbi viima maareformi Madrasi provintsis, eelkõige nendes rajoonides, kus olid mõisnike suurmajandid. See reform oli üsna kärbitud ja riivas ainult feodaalmaomanike kõrgema kihi huvisid. Ka Haidarabadi vürstiriigis kuulutati maa-reform välja. Muidugi ei taotle need reformid feodalismi jäänuste likvideerimist külas ega lahenda mingil määral agrararküsimust.

Väga teravat kuju omab talurahvaliikumine Malabari rannikul — Madrasi provintsi Malabari ringkonnas, samuti ka Travancore-Kotšini vürstiriigis. Need rajoonid nimetatakse Kerala provintsideks ja nad on asustatud malajaali rahvaga. Agraarsuhete alal esineb nendes rajoonides suuri feodaaligandeid. Maa kuulub suurmõisnikele — dženmi. Talupojad on faktiliselt pärisorjad. Aastail 1947—1948 puhkes selles rajoonis korduvalt talurahvaliikumine. Talupojad nõudsid dženmi omavoli kaotamist, rentnike rendimaalt väljaajamise keeldu ja rendimaksu alandamist. Kõik see liitus võitlusega Kotšini ja Travancore vürstide feodaalvõimu likvideerimise eest. Ka siin juhtisid liikumist kommunistid ja pahempoolsed rahvuslikud organisatsioonid, kuna rahvuskongress ja vürstiriikide kongressiorganisatsioonid toetasid samal ajal mõisnikke ja vürste. Juhtivat osa talurahvaliikumises etendasid väiketööstuse töölised, kuna väiketööstus on seal laialdaselt arenenud. Võitlus omandas

kõrduvalt ülestõusu iseloomu: näiteks juba 1921. aastal puhkes seal talurahva ja pooleterameeste-muhameedlaste (mopla) ülestõus, mis võttis väga suure ulatuse. Bombay provintsi põhjaosas (Gudžarati rajoonis) omandas laia ulatuse põllutöölise ja pooleterameeste (niinimetatud hali, s. o. kündjad) liikumine. Nad nõudsid töötasu tõstmist ja orjastavate palkamistingimuste likvideerimist, mille tagajärjel olid nad muutunud pärisorjadeks. Võitlus mõisnike ja liigkasuvõtjate orjamise vastu toimub ka Bombay provintsi keskrajoonides ja Põhja-Indias, seda peavad Bihari, Ühendprovintside ja Keskprovintside talupojad.

Laiaulatuslikuks kujunes võitlus Bengaalias, kus talupojad seadsid üles loosungi rendimaksu alandamise kohta kuni $\frac{1}{3}$ kogusaagist. Seepärast hakati seda liikumist nimetama «Tebhaga» (kolmas osa) liikumiseks. See haaras paljusid Lääne- ja Ida-Bengaalia ringkondi. Ida-Bengaalias (Pakistanis) nõudsid talupojad mõisnike maavalduste tasuta likvideerimist ja kõigi maade üleandmist talupoegadele. Pärast India jaotamist põgenesid paljud mõisnikud hindud Lääne-Bengaaliasse. Ida-Bengaalia talupojad nõudsid, et põgenenud mõisnike maa antaks talurahva omandiks. Tšittagongi ümbruskonna talupojad tahtsid kaevata niisutuskraavi läbi põllu, mis kuulus põgenenud mõisnikule, kuid Pakistani politsei tungis kaevajatele kallale ja avas tule. Üle saja inimese sai surma ja mitusada haavata. Tšittagongi sündmused kutsusid esile suure meelepaha India ja Pakistani demokraatlike elementide hulgas.

Talurahvaliikumisest võtab aktiivselt osa ka Bengaalia ja Assami eelmäestiku-rajoonide elanikkond. Ida-Bengaalia ja Assami kommunistlikud organisatsioonid juhivad talurahvaliikumist nendes rajoonides. Mitmes Assami ja Ida-Bengaalia külas viisid talupojad 1950. aastal läbi mõisamaade jagamise, võtsid mõisnike toiduainetevarud enda kätte ja moodustasid rahvakomiteed.

Vabastusvõitluse uus etapp Indias ja Pakistanis

Võitluses rahvaliikumise vastu püüab mõisnike ja suurkapitalistide kontrevolutsiooniline blokk anda peamise löögi töölisklassile ja tema organisatsioonidele. Ametiühingulise liikumise lõhestamiseks moodustati juba 1946. aastal India peaministri asetäitja Pateli algatusel niinimetatud

Rahvuslik Ametiühingute Kongress, mille põhituumaks oli Ahmadabadi linna tekstiilitöölise gandhimeelne organisatsioon. India valitsevatel ringkondadel õnnestus mitmesuguste mahhinatsioonide ja otsese sundimise abil ajada sellesse kollasesse ametiühingukoondisse mõnisada tuhat töölise kõige rohkem mahajäänud kihtidest, hiljuti maalt saabunute hulgast. Töölised, kes vormiliselt kuuluvad sellesse ametiühingukoondisse, võtavad tihti streikidest osa, vastupidiselt oma juhtide üleskutsetele ja vaatamata sellele, et Rahvuslik Ametiühingute Kongress jutlustab klassirahust tööstuses ja kõigi konfliktide lahendamisest vahekohtu abil. Seega nurjus katse lõhestada töölisklassi niisuguse töölisorganisatsiooni loomisega, mis oli ilmselt seotud valitsuse ja kapitalistidega. Ja tõepoolest, India valitsevad ringkonnad ei ole kuni viimase ajani suutnud eraldada Üleindialisest Ametiühingute Kongressist kuigi nimetamisväärse arvu sinnakuuluvaid ametiühinguid.

Töölisklassi lõhestamiskatse nurjumine sundis kodanlust ette võtma uue manöövri. 1948. aastal kutsus ta endale appi India Sotsialistliku Partei juhtkonna. Erinevalt rahvuskongressist esineb India Sotsialistlik Partei tööliste klassivõitluse näiliku pooldajana kapitalistide vastu ja kutsub töölisi üles organiseerima oma ametiühinguid, mis ei ole seotud ettevõtjatega. Kuid samal ajal on selle partei juhtide propaganda kogu teravusega suunatud India Kommunistliku Partei vastu; oma propagandas kasutavad nad samu laimavaid süüdistusi, nagu parempoolsed sotsialistid teistes maadeski. Sotsialistid moodustasid oma ametiühingukoondise, mida nimetatakse India Töölisliiduks (Hind Mazdur Sabha). Demagoogilise poliitika ja silmakirjalike lubaduste tulemusena õnnestus neil sellesse koondisse tõmmata mõned suured ametiühingud, kes varem kuulusid Üleindialisse Ametiühingute Kongressi: raudteelaste liidu ja mõned maatöölise liidud. Just parempoolsete sotsialistide lõhestava tegevuse tõttu nurjus raudteelaste streik 1949. aasta veebruaris ja märtsis. Mõningate reformistlike liidrite algatusel moodustati 1949. aastal kolmas paralleelne ametiühinguorganisatsioon — Ametiühingute Ühendatud Kongress.

Kuid India valitsevate ringkondade demagoogia ja lõhestav tegevus ei suuda tõsiselt nõrgestada töölise ja talurahvaliidumist, samuti ka linna väikekodanluse ja intelligentide demokraatlike kihtide võitlust. Suuremad ja kõige mõju-

kamad ametiühingud, talurahvaorganisatsioonid, üliõpilasliidud, samuti ka kirjanike ja teatritegelaste organisatsioonid on kommunistide mõju all. Demokraatlik liikumine Indias kasvab pidevalt. Huvitav on märkida, et isegi Nepali vürstiriigis, mis oli kuni viimase ajani feodalismi taime-lavaks, algas võitlus feodaalkorra vastu. Selles vormiliselt sõltumatus vürstiriigis moodustati vürstiriigi kongress, loodi kommunistlik partei, tekkisid ametiühingud, seal toimuvad tööliste streigid.

Suurkodanlus ja mõisnikud, kes on Indias ja Pakistanis võimul, püüavad kasutada rahvahulkade allutamiseks tuntud ideoloogilist relva. Uuesti propageeritakse India Liidus laialdaselt gandhismi ja selle üleskutseid klassirahu säilitamiseks. Rahvuskongress isegi soovib kõigile kommunistivastastele teistes kapitalistlikes maades kasutada gandhismi kui relva võitluses kommunismi vastu. 10. aprillil 1949 toimus Delhis India rahvuskomisjoni koosolek Unescoga koostöö alal. Nehru aruande põhjal võttis koosolek vastu resolutsiooni, milles öeldakse: «Kaasaegsetes ärevates tingimustes tuleb maailma kõigi maade rahvastel kasutada Gandhi põhimõtteid ning meetodeid rahu ja inimkonna hüvangu saavutamiseks.»

Võitluses kommunismi vastu propageerivad Pakistani valitsevad ringkonnad vaimse ravivahendina gandhismi asemel panislamismi ja kuulutavad, et islami põhimõtetele rajanev poliitika väldib klassivõitluse ja kommunismi arenemist Pakistanis.

Kuid need meetodid ei anna India ja Pakistani valitsevatele ringkondadele soovitud tulemusi. Seepärast kasutavad nad üha sagedamini otsesest terrorit, sulgevad demokraatlikke ajalehti, saadavad välja karistussalku töötava rahva vastu, tulistavad tööliste, talupoegade ja üliõpilaste meelevaaldusi. Ametiühingute juhid ja demokraatlike organisatsioonide aktiivsed tegelased areteeritakse süüdistust esitamata. 1948. aasta aprillis heideti vanglasse töölisliikumise silmapaistvamad tegelased: kommunistid S. A. Dange, Miradžkar, Bhogle ja teised. India peaministri asetäitja avalduse järgi on üksnes Haidarabadi vürstiriigis heidetud vanglasse üle 4000 kommunisti. Kokku vaevleb India piinakambreis kümneid tuhandeid demokraate. Vangide mõnitava kohtlemisega provotseerivad India võimud nende ülestõusu vanglaid, et seejärel hävitada füüsiliselt demokraatliku liikumise tegelasi. 1950. aasta kevadel lasti sel

kombel maha vange Nasiki ja Salemi linna vanglaid. Mitmesugustel ettekäändel hävitavad võimud poliitilisi vange ka Pakistani vanglaid.

Indias on valitsevaks parteiks rahvuskongress, kes näiliselt tunnistab Gandhi passiivsuse õpetust. Ühtlasi on India praegu maa, kus kodanluse ja mõisnike diktatuur ilmneb kõige avalikumalt terroristlikus vormis. See ei ole juhuslik: India valitsuse terroristlik režiim tunnistab kujukalt tema sotsiaalsete positsioonide nõrkust. Vaatamata terrorile kasvab demokraatlik liikumine Indias ja Pakistanis ning suureneb kommunistlike parteide mõju, kes seda liikumist juhivad.

Rahvavabastusvõitluse uus etapp Indias väljendab imperialismi koloniaalsüsteemi kriisi teravnemist pärast Teist Maailmasõda. NSV Liidu otsustav osa fašistlike agressorite purustamises, rahvademokraatia võit reas Euroopa ja Aasia riikides, võitlus iseseisvuse eest Kagu-Aasia maades ning Hiina Rahvavabariigi suured edusammud kiirendasid klassijõudude piiritlemist Indias. India jõukad klassid otsivad oma klassihuvide nimel abi Inglise-Ameerika bloki sõjaõhujärgelt, muutes oma maa Inglismaa ja Ameerika Ühendriikide satelliidiks. Iseloomustades india suurokodanlust, kirjutas seltsimees Stalin juba 1925. aastal: «Kartes revolutsiooni rohkem kui imperialismi, hoolitsedes rohkem oma rahakoti kui oma kodumaa huvide eest, astub see kodanluse kõige rikkam ja mõjukam osa mõlema jalaga revolutsiooni leppimatute vaenlaste leeri, moodustab imperialismiga bloki oma maa tööliste ja talupoegade vastu.»¹

Inglise-ameerika imperialistid, toetudes reaktsioonilistele jõududele, püüavad nüüd muuta Indiat uue maailmasõja vallapäätmise platsdarmiks ja inglise-ameerika imperialistide sandarmiks Idas. Ameerika avantüüri nurjumine Hiinas ja Tšiing Kai-ši režiimi kukutamine paneb neid hirmust värisema, samal ajal kui Hiina Rahvavabariigi edusammud tugevdavad rahvademokraatia eest võitlejate meelekindlust Indias.

India ja Pakistani valitsevad ringkonnad, vastupidiselt oma rahva taatele, toetavad tegelikult inglise-ameerika sõjaõhujärgelise agressiivset poliitikat ja abistavad neid Kagu-Aasia rahvaste vabastusvõitluse mahasurumisel. Hiljuti lubas Nehru valitsus inglise imperialistidele korraldada

¹ J. V. Stalin, Teosed, 7. köide, lk. 142. Tallinn, 1949.

vabatahtlike värbamist nende saatmiseks Malaiasse. Inglismaa juhendite kohaselt osutab sama valitsus Birma reaktsioonile rahalist ja muud abi võitluses rahvavabastusliikumise vastu. Liakat Ali-khaani valitsus Pakistanis lubas värvata vabatahtlikke Ameerika armeesse Koreas toimuvast sõjast osavõtmiseks. India ajalehe «Netadži» teatel peeti Karatšis 1950. aasta septembris läbirääkimisi Ameerika Ühendriikide, Inglismaa ja Pakistani esindajate vahel sõjaliste baaside loomise kohta Pakistani territooriumil. Ka India ja Pakistani esindajate seisukohad Ühinenud Rahvaste organisatsioonis tõendavad, et nende maade valitsevad ringkonnad jälgivad alati Inglise-Ameerika imperialistliku bloki nimeaste diktaati.

Demokraatliku liikumise kasvavat aktiivsust demonstree-rib kujukalt ka rahupooldajate laiaulatuslik liikumine Indias ja Pakistanis.

1949. aasta mais toimus Üleindialise Ametiühingute Kongressi korraline istungjärk. Sellel istungjärgul võeti vastu otsus Üleindialise Rahukongressi läbiviimise kohta 1949. aasta lõpul. 1949. aasta suvel algas ettevalmistus kongressi kokkukutsumiseks. Rahupooldajate konverentsid toimusid Bombays, Sholapuris, Delhis, Laknaus, Dibrugarhis ja mujal. Need konverentsid kutsuti kokku Üleindialise Ametiühingute Kongressi, progressiivsete noorsoo- ja naisorganisatsioonide, progressiivsete kirjanike koondiste ja teiste organisatsioonide kohalike filiaalide algatusel ning neist võtsid osa sajad delegatsioonid.

Rahukonverentsid näitasid India ja Pakistani elanikkonna määratu enamuse rahupüüet, töörahva armastust Nõukogude Liidu ja seltsimees Stalini vastu, elanikkonna paljumiljoniliste hulkade poolehoidu hiina rahvale ning nende meelepaha inglise ja ameerika imperialistide vastu.

1949. aasta novembris toimus Kalkutas Üleindialine Rahukongress. Kongressi kokkukutsumisest võtsid osa Üleindialine Ametiühingute Kongress, Üleindialine Talurahvakomitee, Üleindialine Üliõpilaste Föderatsioon, Progressiivsete Kirjanike Koondised ning teised demokraatlikud organisatsioonid, mis ühendasid üle kahe miljoni inimese.

Kongress möödus suure vaimustuse tähe all. Kongressil võeti vastu resolutsioon, milles väljendus India demokraatlike organisatsioonide valmisolek võidelda kogu jõuga rahu eest. Resolutsioonis väljendati täielikku rahulolu NSV Liidu rahupoliitikaga ning mõisteti hukka Inglise-Ameerika uue

maailmasõja õhutajate blokk jatemala India agentuur. Rahukongress lõppes võimsa meeleavaldusega. Meeleavaldajad kandsid seltsimees Stalini ja Mao Tse-dungi pilte.

1950. aasta mais toimus Okara linnas Pakistani rahukongress. 1950. aasta kevadel algas kogu Indias ja Pakistanis allkirjade kogumise kampaania Rahupooldajate Alalise Komitee Stokholmi istungjärgu üleskutsele.

Nii Indias kui ka Pakistanis kasvab suur meelepahatorm Ameerika sõjalise agressiooni vastu Koreas ning Korea linnade ja külade pommitamise vastu Ameerika lennuväe poolt. Kõikjal on moodustatud komiteed «Käed eemale Koreast!», toimuvad massilised protestimiitingud ja meeleavaldused. Bombays toimus miiting, mis kutsuti kokku rea demokraatlike organisatsioonide ühisrinde poolt, eesotsas kommunistliku partei kohaliku osakonnaga. Miitingul võeti vastu resolutsioon, milles nõuti kõigi välismaiste vägede viivitamatut väljaviimist Koreast, Formoosalt, Filipiinidelt ning teistest Kagu-Aasia maadest. Miitingul Kalkutas võeti vastu resolutsioon, mis tervitab korea rahva võitlust oma maa sõltumatuse ja ühendamise eest. Pakistani ühes suuremas linnas, Lahores, kutsus kohalik rahukaitsekomitee kokku miitingu, millest võttis osa 10 000 inimest; miitingul esinenud kirjanikud, töölised, ajakirjanikud, talupojad ja advokaadid kutsusid Pakistani rahvast võitlusse rahu säilitamiseks kogu maailmas. Taolisi miitinguid toimub hulgaliselt India ja Pakistani linnades.

India ja Pakistani töölis- ja talurahvaliikumise elavne mine 1950. aasta algul, massiline rahvaliikumine, India ja Pakistani laialdaste rahvahulkade määratu poolehoid NSV Liidule, Hiina Rahvavabariigile, korea rahva võitlusele Ameerika agressiooni vastu ja naaberrahvaste rahvuslikule vabastusliikumisele näitavad, et India ja Pakistani muutmine Inglise-Ameerika imperialismi baasiks Aasias põrkab töörahvahulkade tõsisele vastupanule, ja et rahu ning demokraatijõud Indias ja Pakistanis järjekindlalt kasvavad ja tugevnevad. See demokraatlike jõudude kasv sunnib ka India ja Pakistani valitsejaid manööverdama, nad on sunnitud arvestama rahvahulkade meeleolusid ning varjama oma sidemeid Inglise-Ameerika imperialismiga. Just rahvahulkade survega tuleb seletada India peaministri Nehru rahualgatust ja tema läkitust seltsimees Stalinile Korea küsimuses. Rahvahulkade suur meelepaha Ameerika agressiooni vastu Koreas sundis Pakistani valitsust

loobuma oma vägede saatmisest abiks ameerika agressoritele.

Demokraatijõud Indias kasvavad ja tugevnevad. Reas India provintssides laieneb liikumine kõigi demokraatlike organisatsioonide ühendamiseks võitluses reaktsiooni vastu. India Kommunistlik Partei rivistab ümber oma read. Ta uuendas Keskkomitee juhtkonda, kes pärast II kongressi oli teinud rea jämedaid sektantlikke vigu, sealhulgas maa rahvusliku vabastusliikumise praeguse etapi hindamise ja töölisklassi liitlaste küsimuses. Keskkomitee endine juhtkond seadis tegelikult üles keskmiku neutraliseerimise loosungi, mis võib ainult nõrgestada rahvusliku vabastusvõitluse rinnet. Keskkomitee sekretäriks valiti Andhra provintsi kommunistliku organisatsiooni juht Radžešvara Rao.

Kommunistliku partei uuendatud Keskkomitee teatas oma kommünikees, et kommunistlik partei asub tööle kõigi nende jõudude liitmiseks, kes on suutelised võitlema India tõelise iseseisvuse, tema poliitilise korra demokratiseerimise ja järjekindlalt demokraatliku maareformi läbiviimise eest, samuti ka feodaaligandite likvideerimise eest Indias. Kommünikees teatatakse, et kommunistlik partei seab oma ülesandeks moodustada üldrahvalik ühisrinne, eesotsas töölisklassiga, võitluseks inglise-ameerika imperialistide ja nende liitlaste vastu Indias.

SISUKORD

India jaotamine	4
Sõjaõhutajate agressiivsed plaanid	8
India valitsuse ja Pakistani valitsuse sisepoliitika	12
Rahvuslik vabastusvõitlus Indias enne Teist Maailmasõda	14
Massilise liikumise tõus Teise Maailmasõja ajal ja pärast sõda	19
Vabastusvõitluse uus etapp Indias ja Pakistanis	30

Vastutav toimetaja E. Orgmäe

Tehniline toimetaja E. Ridala

Ladumisele antud 24. III 1951.

Trükkimisele antud 20. IV 1951.

Trükiarv 5000. Paber 54:84, $\frac{1}{16}$.

Trükipoognaid 2,5. Formaadile

60:92 kohaldatud trükipoognaid

2,05. Arvutuspoognaid 2,29.

MB-04915. Tellimise nr. 917.

Trükikoda „Ühiselu“, Tallinn,

Pikk tn. 40/42.

На эстонском языке

Hind rbl. 1.—

SENI ILMUNUD BROŠUURIDEST ON MÜÜGIL:

1. G. F. Aleksandrov — Ameerika reaktsiooni filosoferivad kannupoisid
2. D. D. Blagoi — Puškin, suur vene rahvuspoet
3. N. I. Bragin — Kreeka rahva võitlus vabaduse ja sõltumatu eest
4. N. Buzulukov — Lenini-Stalini õpetus põllumajanduse kollektiviseerimisest
5. P. K. Figurnov — Marksistlik-leninlik kriisiteooria
6. P. I. Glušakov — Poola
7. K. P. Gofman — «Marshalli plaan» ja «lääneblokk»
8. O. Hallik — Vene teadlaste osa mullateaduse arengus
9. N. A. Kaptsov — P. N. Jablotškov — vene elektrotehnika au ja uhkus (1847—1894)
10. P. Kogerman — Eesti põlevkivi ja selle rahvamajanduslik tähtsus
11. F. T. Konstantinov — Bulgaaria Rahvavabariik teel sotsialismile
12. O. Kuusinen — Kaasaegsed parempoolsed sotsiaaldemokraadid
13. D. Kvassov ja H. Seeberg — Akadeemik I. P. Pavlov — kõrgema närvitallitluse õpetuse looja
14. L. A. Leontjev — Sotsialismi poliitiline ökonomia Lenini ja Stalini töödes
15. N. L. Rubinstein — Nõukogude diplomaatia võitluses NSV Liidu isoleerimise vastu ja diplomaatiliste suhete jaluleseadmine kapitalistlike maa-dega
16. H. Seeberg — Suure vene füsioloogi I. P. Pavlovi elu ja looming
17. A. A. Smorodintsev — Gripp ja selle tõrje
18. S. I. Vögodski — Uusi nähtusi kapitali ekspordis pärast Teist Maailmasõda
19. H. Arman — Tuleviku Tallinn
20. I. Laponogov — Ungari demokraatlik vabariik uuel etapil
21. A. I. Antipov — Tšehhoslovakkia uuel teel
22. J. S. Iljinski — Soome
23. I. Käbin — Marksistliku partei ideoloogilised alused. Lenini teos «Mis teha?»
24. A. S. Perevertailo — Hiina rahva ajalooline võit võitluses oma maa sõltumatu ja demokratiseerimise eest
25. ~~_____~~ — ~~_____~~
26. I. Helm — Marksistliku partei organisatsioonilised alused. Lenini raamat «Üks samm edasi, kaks sammu tagasi»
27. V. V. Saronov — Kas on planeetidel elu
28. M. A. Leonov — Marksistliku dialektika küsimusi J. V. Stalini töödes
29. R. Murel — Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimine
30. A. Leontjev — Kapitalismi üldkriisi edasine teravnemine pärast Teist Maailmasõda

31. M. N. Blagoveštšenski — Mongoolia Rahvavabariik
32. P. Rahno — Mikroobid mullas ja nende tegevuse teadlik suunamine
33. M. Ovsjannikova — Naised võitluses rahu eest
34. G. Naan — Proletaarne internatsionalism ja kodanlik natsionalism
35. S. I. Murašov — Seltsimees Stalini kõnest ÜLKNÜ VIII kongressil komsomoli ülesannete kohta
36. P. F. Judin — Euroopa rahvademokraatia maad teel sotsialismile
37. A. D. Gussakov — Käibevahendite ringluse kiirendamine on sotsialistliku taastootmise tempo tõstmise allikaks
38. A. A. Zvorõkin — Meie kodumaa prioriteet tähtsamate tehniliste avastuste ja leiutiste alal
39. A. Arakeljan — Teed sotsialistliku tööstuse põhivahendite paremaks kasutamiseks
40. J. Saat — Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon Eestis

1951. a.

1. (70.) A. K. Azizjan — J. V. Stalini teosest «Rahvusküsimus ja leninism»
2. (71.) M. S. Plissetski — Teadus ja usk inimese tekkimisest
3. (72.) V. M. Pozner — J. V. Stalin marksistliku filosoofilise materialismi põhioontest
4. (73.) A. P. Ljapin — J. V. Stalin järkjärgulisest üleminekust sotsialismilt kommunismile
5. (74.) T. Avingo — Söödakapsa kasvatamine
6. (75.) A. I. Nesterov — Reumatism ja selle kaasaegsed ravi-meetodid
7. (76.) A. G. Ter-Gevondjan — A. S. Makarenko pedagoogiline süsteem
8. (77.) P. Kolonitski — Marksism-leninism usust
9. (78.) V. A. Šaumjan — Mitsuurinliku bioloogia saavutusi piimakarja kasvatamisel
10. (79.) B. S. Mankovski — Kesk- ja Kagu-Euroopa rahvademokraatlikud vabariigid on sotsialistlikku tüüpi riigid
11. (80.) G. N. Voitinski — Hiina Kommunistlik Partei võitluses Hiina sõltumatus ja demokratiseerimise eest
12. (81.) M. G. Mošenski — Poliitilise elu fašiseerimine Ameerika Ühendriikides
13. (82.) F. L. Kovaljov — Meie meetod stahaanovlike töökogemuste tundmaõppimiseks ja massiliseks levitamiseks.

Iga brošüür sisaldab ca 30 lk. teksti ja maksab 1 rubla.

Nõudke neid populaarteaduslikke brošüüre kõigist Vabariikliku Raamatukaubanduse Kontori raamatukauplustest, ETKVL-i kooperaatiividest ja «Ajakirjandusliidu» müügipunktidest.

Aasta ja poolaasta tellimisi võetakse vastu kõigis postiasutistes.

Rbl. 1.—

A
17346
Djaker, A.M.

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00481962 1